

TÜRK TEZYİNAT SANATINDA KALEM İŞLERİ

Palet Yayınları, Konya, 2017, 142 s.

Ali Fuat BAYSAL

Öğr. Gör. Ayşe Zehra SAYIN

Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

Geleneksel Türk tezyinat sanatlarının önemli bir parçası olan kalem işi, sivil ve dini mimarinin iç mekânında uygulanan önemli bir kültür mirasıdır. Kalem işi

sanatı hakkında yazılmış doğrudan bir kaynak eser özelliğine sahip olan bu kitap, söz konusu sanatın ayrıntılarıyla anlatılması açısından oldukça önem arz etmektedir.

Kitap, giriş ve sonuç bölümleri dâhil, altı bölümden oluşmaktadır. Giriş ve sonuç kısmı dışında eser; “Kalem İşi, Kalem İşi Teknikleri ve Uygulamaları, Kalem İşi Uygulamalarında Kullanılan Malzemeler, Kalem İşi Sanatının Türk Tarihindeki Yeri” isimli ana bölüm başlıklarından oluşmaktadır.

Kitabın giriş kısmını oluşturan “Tezyinat ve İnsan, Tezyinat ve Mimari” isimli alt başlıklar altında, öncelikle bireyin süsleme anlayışına etki eden unsurlar, inanç odaklı ola-

arak incelenmiş, ardından bu hususun süslemeye olan yansımaları ele alınmıştır. “Tezyinat ve Mimari” isimli bir sonraki bölümde ise bir toplumun kültürüne ait tezyinatın sergilenebileceği en güzel alanın mimari olmasındaki sebepler

üzerinde durulmuştur.

“Giriş” bölümünün ardından gelen “Kalem İşi” bölümünde kalem işi sanatının detaylı tanımının yapılmasının yanı sıra söz konusu sanatın kavram tartışmaları üzerinde durulmuş, “*nakiş, nakkaş, boyalı nakiş, duvar resmi, fresk ve bezeme*” gibi terminolojinin her biri ayrı başlıklar halinde detaylı olarak irdelenmiştir.

“*Kalem İşi Teknikleri ve Uygulamaları*” isimli üçüncü ana bölümde, kalem işi sanatının tekniği hakkında detaylı bilgiler verilerek, sanatın uygulandığı zemin malzemesine ve uygulama şekillerine göre tasnif edilmiştir. Uygulandıkları zemin malzemesine göre *Sıva Üzeri Kalem İşleri, Ahşap Üzeri Kalem İşleri, Taş ve Mermer Üzeri Kalem İşleri, Deri ve Bez Üzeri Kalem İşleri, Malakârî* ve *Naht* olarak isimlendirilmiştir. Bahsi geçen kalem işlerinin teknikleri de ayrı başlıklar halinde incelenmiş olup klâsik ahşap üstü tekniği ile karıştırılmaması adına *Edirnekârî* üslubu, ayrı bir başlık dâhilinde değerlendirilmiştir.

Kitabın dördüncü ana bölümü “*Kalem İşi Uygulamalarında Kullanılan Malzemeler*” adını taşımaktadır. Bu bölümde, geleneksel kalem işi sanatını icra etmede kullanılan malzemeler, zaman içerisindeki değişiklikleri de göz önüne alınarak ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Kalem işi sanatının ana malzemelerini teşkil eden *fırça, altın, boya, miksiyon, vernik, kömür* ve *kâğıt*; kendi isimlerini taşıyan alt başlıklar altında, hammadde ve temin açısından geçmiş ve günümüzdeki farklılıklarıyla mukayese edilerek açıklanmıştır.

“*Kalem İşi Sanatının Türk Tarihindeki Yeri*” isimli bölüm, söz konusu sanatın tarihi seyrinin daha anlaşılır olabilmesi adına kronolojik olarak ayrı başlıklar altında anlatılmıştır. Bunlar, İslâm Öncesi ve Sonrası, Karahanlı (840-1212), Gazneli (963-1186), Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri ile Cumhuriyet Sonrası Dönem olarak ele alınmıştır.

“*İslâm Öncesi ve Sonrası Türk Dönemi'nde Tezyinat*” bölümünde Hunlar, Göktürkler (550-745) ve Uygur (745-1337) dönemlerine ayrı ayrı değinilmiştir. Tezyinatla tarih boyunca ilgili olan Türklerin, günlük kullanım malzemelerinden savaş malzemelerine kadar süslemiş oldukları eserlerde kullanılan motif grupları anlatılmıştır. Bunun yanı sıra milattan önceki asırlardan XIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden Orta Asya duvar resminin etkileşimlerinden bahsedilmiştir. İslam sonrasında ise Karahanlı ve Gazneli dönemleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Özellikle Türklerin İslam'ı kabulünden sonraki dönemde, önceki dönemlere göre kültür ve toplum hayatında meydana gelen değişimlerin nasıl olduğu ve bunun tezyinata yansımalarının irdelenmesi dikkat çekici bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. *Selçuklu Dönemi, Büyük Selçuklu Dönemi ile Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi* olarak ikiye ayrılış ve bu şekilde incelemiştir. *Osmanlı dönemini* ise *Erken Dönem, Osmanlı Klasik Dönemi ve Batı Etkisindeki Dönem* olarak üç ayrı bölüm halinde incelemiştir. Bu başlıklar altında her dönemin tezyinat üslubu hakkında ayrıntılı bilgi verilmesinin ardından

kullanılan motif grupları, malzeme ve teknik, örnekler dâhilinde belirtilmiştir. Bu başlıkların devamında Selçuklu Döneminden, XVIII. yüzyıla kadar imzaları bulunan nakkaşların isimleri de belirtilmiştir. *Cumhuriyet Sonrası Dönem*de kalem işi sanatının ilk yirmi beş yılında yaşadığı durgunluk ve sonrasında klasik ve modern çizgilerin etkili olduğu bir üslubun oluştuğu belirtilmiştir.

“Değerlendirme ve Sonuç”, kitapta ele alınan bölümlerin özetlendiği ve genel değerlendirilmelerinin yapıldığı son bölümdür. Kalem işi sanatının tarihi seyriyle birlikte günümüzün seçkin örnekleri arasında kıyaslamaların da yapıldığı bu bölümde, sanatla ilgili yazarın vardığı sonuçlar ve yargılar da yer almaktadır.

Kitap, “Kaynakça ve Resimler” bölümü ile sona erdirilmiştir. Görseller, tarihi yapılardaki kalem işi örneklerinin yanı sıra günümüzün mimari yapılarındaki kalem işi sanatı örneklerini de içermektedir. Kalem işi tekniklerinin uygulama aşaması fotoğraflarına da bu bölümde yer verilmiştir.